

تحلیلی بر نقش حیاط مساجد در شهرهای اسلامی به عنوان فضای شهری

مطالعه موردی: صحن انقلاب اسلامی، حرم حضرت معصومه (س) قم

شهاب الدین همتی^{۱*}، حسین ذیحی^۲، محسن کاملی^۳

^۱ کارشناس ارشد طراحی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، گروه تخصصی شهرسازی، تهران

^۲ دکترای تخصصی شهرسازی، استادیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، گروه تخصصی شهرسازی، تهران

^۳ مدرس دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تفرش، تفرش

چکیده

در بررسی و تحلیل فضاهای شهری، با عناصر شهری مانند میدان، خیابان و ... مواجه هستیم. فضاهایی که علاوه بر ایفای نقش عملکردی و ارتباطی به عنوان محلی مناسب برای برقراری تعاملات اجتماعی و حضور شهروندان در اجتماع ایفای نقش می‌نمایند. به جهت گسترش حوزه نفوذ این گونه فضاهای شهری، می‌توان از فضاهای باز مذهبی به طور عام و صحن و حیاط مساجد به طور خاص به عنوان فضای شهری یاد کرد؛ فضایی که در صورت مطالعه، طراحی و مدیریت بهینه، نقش مناسبی در شکل‌گیری حیات اجتماعی شهروندان دارد. هدف از این تحقیق، امکان‌سنجی احتساب صحن و حیاط مساجد در شهرهای اسلامی به عنوان فضای شهری بوده است؛ بدین جهت نوشتار حاضر با شناخت ویژگی‌های تعیین‌کننده حیاط مساجد به عنوان فضاهای شهری به تحلیل و مقایسه آن در صحن انقلاب اسلامی حرم حضرت معصومه (س) شهر قم پرداخته است. پژوهش بر اساس روش توصیفی و تحلیلی انجام شده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد؛ که، ویژگی کلی دسترسی و ارتباط با گذرهای اطراف، داشتن ورودی‌های متعدد، تعامل ایجاد شده بین مردم در فضای مذکور و وجود روح حیات شهری، عوامل مؤثر و تعیین‌کننده‌ای در محسوب شدن فضاهای باز مذهبی به عنوان فضای شهری هستند. این گونه فضاها به لحاظ هنجارها، رفتارها و عملکرد، دارای محدودیت‌های فقهی در کاربرد و حضور هستند که باید به گونه‌ای دقیق‌تر مورد توجه طراحان و برنامه‌ریزان قرار گیرند.

واژگان کلیدی: فضای شهری، صحن و حیاط مساجد، شهر اسلامی، دسترسی و ارتباط، حضرت معصومه.

An analysis on the role of the mosques courtyard in Islamic cities as urban spaces (A case study: Islamic revolution courtyard in the sanctuary of Hazrate Masoumeh (S) in Qom)

Shahab-o-din Hemmati

M.A. in Urban Design, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Department of Urbanism, Tehran,

Hossein Zabihi

Assistant Professor of Islamic Azad University, Science and Research Branch, Department of Urbanism, Tehran

mohsen kameli

PhD Student of Architecture, Lecturer, Islamic Azad University, Tafresh Branch, Tafresh

Abstract:

In the analysis of urban spaces, we are facing with urban elements such as square, street, etc. The spaces which in addition to playing functional and communicative roles, they play a role as a suitable place to establish social interaction and a venue for the presence of citizens in the community. However, due to the expansion of the influence domain of these urban spaces, the religious open space in general, and courtyard of the mosque courtyard in particular can be mentioned as urban spaces. A space which in case of study, design an optimal management will have a suitable role in shaping the social life of the citizens. The aim of this recent research is study the feasibility of considering the apron and the courtyard of mosques as urban space in Islamic cities. Thus, understanding the detrimental features of courtyard of mosques as urban spaces, this research analyzes and compares the courtyard of Islamic revolution in Hazrate Masoumeh(s) shrine in Qom city. The research has been made based on descriptive and analytical method. The findings of the research show that the general feature of access and connection with the surrounding passages, having various entries, interaction created among people in the mentioned space and the presence of the spirit of urban life, are effective and detrimental factors for considering the open religious spaces as urban spaces. These types of spaces due to norms, behaviors and performances have jurisprudential restrictions in application and presence which should be noticed more precisely by designers and planners.

Keywords: Urban space, apron and courtyard of mosques, Islamic City, Access and connection, Hazrate Masoumeh(s).